

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
DROHOBYCH IVAN FRANKO STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY
YOUNG SCIENTISTS COUNCIL

ISSN 2308-4855 (Print)
ISSN 2308-4863 (Online)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГУМАНІТАРНИХ НАУК:

**Міжвузівський збірник наукових праць молодих
вчених Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка**

HUMANITIES SCIENCE CURRENT ISSUES:

**Interuniversity collection of Drohobych
Ivan Franko State Pedagogical University
Young Scientists Research Papers**

ВИПУСК 55. ТОМ 2
ISSUE 55. VOLUME 2

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 11 від 13.10.2022 р.)*

Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомя]. – Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – Вип. 55. Том 2. – 318 с.

Видання розраховане на тих, хто цікавиться питаннями розвитку педагогіки вищої школи, а також філології, мистецтвознавства, історії.

Редакційна колегія:

Пантюк М.П. – головний редактор, доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Душний А.І.** – співредактор, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Ільницький В.І.** – співредактор, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Дмитрів І.І.** – відповідальний секретар, кандидат філологічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Андрєєв В.М.** – доктор історичних наук, професор (Київський університет імені Бориса Грінченка); **Батюк Т.В.** – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри давньої історії України та спеціальних історичних дисциплін (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Баукова А.Ю.** – кандидат історичних наук, доцент кафедри археології та спеціальних галузей історичної науки (Львівський національний університет імені Івана Франка); **Бермес І.І.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Грищенко Л.З.** – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Галів М.Д.** – доктор педагогічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Галик В.М.** – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Гжесяк Ян** – доктор габітований, надзвичайний професор кафедри (Державна вища професійна школа); **Грищенко Г.З.** – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Дутчак В.Г.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника); **Заєць В.М.** – кандидат мистецтвознавства, заступник декана факультету народних інструментів (Національна музична академія України імені Петра Чайковського); **Зимомя І.М.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Ужгородський національний університет); **Іванишин П.В.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Корсак Р.В.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Ужгородський національний університет); **Кравчик М.О.** – кандидат філософських наук, доцент (Міжнародний гуманітарний університет); **Маршалек-Кава Джоанна** – доктор наук, доцент (Університет Миколая Коперника в Торуні, Торунь, Польща); **Масненко В.В.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького); **Мафтин Н.В.** – доктор філологічних наук, професор (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника); **Мацьків П.В.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Невмержицька О.В.** – доктор педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Оршанський Л.В.** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Пагута М.В.** – кандидат педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Пантюк Т.І.** – доктор педагогічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Петречко О.М.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Тельбак В.П.** – кандидат історичних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Устименко-Косоріч О.А.** – кандидат мистецтвознавства, доктор педагогічних наук, професор, директор навчально-наукового інституту культури і мистецтв (Сумський державний педагогічний університет імені А. С.Макаренка); **Чик Д.Ч.** – доктор філологічних наук, доцент (Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка); **Яворська Г.Х.** – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний гуманітарний університет); **Янишин Б.М.** – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник (Інститут історії України НАН України); **Яремчук В.П.** – доктор історичних наук, професор (Національний університет «Острозька академія»).

Збірник індексується в міжнародній базі даних Index Copernicus International.

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 6143 від 28.12.2019 р. (додаток 4) журнал внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки, 012 – Дошкільна освіта, 013 – Початкова освіта, 014 – Середня освіта (за предметними спеціалізаціями), 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями), 016 – Спеціальна освіта).

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. (додаток 1) журнал внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі філологічних наук (035 – Філологія) та у галузі культури і мистецтва (022 – Дизайн, 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, 024 – Хореографія, 025 – Музичне мистецтво, 026 – Сценічне мистецтво, 027 – Музезнавство, пам'яткознавство, 028 – Менеджмент соціокультурної діяльності).

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 1290 від 30.11.2021 р. (додаток 3) журнал внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі історичних наук (032 – Історія та археологія).

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка» Серія КВ № 19906-9706Р від 14.05.2013 р.

Усі електронні версії статей збірника оприлюднюються на офіційному сайті видання www.apfn-journal.in.ua

Редакційна колегія не обов'язково поділяє позицію, висловлену авторами у статтях, та не несе відповідальності за достовірність наведених даних та посилань.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Засновник і видавець – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, співзасновники Ільницький В.І., Душний А.І., Зимомя І.М.
Адреса редакції: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, обл. Львівська, 82100. тел.: (03244) 1-04-74, факс: (03244) 3-81-11, e-mail: info@apfn-journal.in.ua

© Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2022
© Пантюк М.П., Душний А.І., Зимомя І.М., 2022

УДК 378.016.091.31-059.1:811.161.2
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/55-2-41>

Елеонора ПАЛИХАТА,
orcid.org/0000-0003-4995-1184
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри української мови та методики її навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна) karpa24@ukr.net

Ольга ПЕТРИШИНА,
orcid.org/0000-0001-5427-200X
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри української мови та методики її навчання
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна) petryshyna@tnpu.edu.ua

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-СЛОВЕСНИКІВ ІЗ КУРСУ «МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»

Організація результативної самостійної роботи студентів у процесі вивчення української лінгводидактики є актуальною дидактичною проблемою, зважаючи на сучасні освітні реалії. Умовами розвитку освітнього потенціалу майбутнього вчителя української мови і літератури визначено: цілеспрямовану освітню програму, якісний освітній процес, навчально-матеріальну базу університету, використання інноваційних методів навчання, що сприяють самореалізації особистості студента за індивідуальною траєкторією його професійного розвитку.

У дослідженні систематизовано та уточнено дефініції самостійної роботи студентів-філологів під час вивчення курсу «Методика навчання української мови», описано види і форми самостійної роботи, запропоновано методику її виконання в аудиторії та поза нею, враховано методику керування і контролю. Зосереджено увагу на самостійній роботі як сучасному прогресивному методі навчання української мови, його прийомах і моделях, що ґрунтуються на фундаментальних та новітніх студіях.

Запропоновано інтенсивні форми самостійної роботи студентів в умовах реалізації компетентнісного підходу: комп'ютерні симуляції, ділові і рольові ігри, аналіз конкретних поурочних ситуацій, кейс-стаді, лінгводидактичні тренінги, робота з цифровим контентом (застосунками, презентаціями тощо), виконання вправ, творчих і дослідницьких завдань, лабораторних робіт, конструювання, моделювання тощо.

Схарактеризовано завдання для аудиторної самостійної роботи студентів під час проведення лекцій, практичних і лабораторних занять. Обґрунтовано їхню доцільність, зважаючи на особливості освітніх умов та компетентностей, формування яких передбачене відповідною освітньою програмою.

Аналіз основних форм позааудиторної самостійної роботи студентів (ознайомлення зі змістом лекційного матеріалу, здійснення реферативного огляду літератури, підготовка опорних конспектів тощо), як і аудиторної, сприятиме підвищенню активності студента-філолога, розвитку його індивідуальних здібностей, інтересів, кращих якостей висококваліфікованого педагога-словесника. Вдало й системно організована самостійна робота у межах курсу «Методика навчання української мови» забезпечує формування конкретних інтегральних, загальних, фахових компетентностей, передбачених відповідною освітньою програмою.

Ключові слова: лінгводидактика, методика навчання української мови, учитель-словесник, самостійна робота, види, форми, методи самостійної роботи, компетентнісний підхід.

Eleonora PALYKHATA,
orcid.org/0000-0003-4995-1184
Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor at the Department of the Ukrainian Language and Methods of its Teaching
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
(Ternopil, Ukraine) karpa24@ukr.net

Olga PETRYSHYNA,
orcid.org/0000-0001-5427-200X
PhD in Philological Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of the Ukrainian Language and Methods of Its Teaching
(Ternopil, Ukraine) petryshyna@tnpu.edu.ua

ORGANIZING SELF-STUDY WORK OF STUDENTS MAJORING IN PHILOLOGY WITHIN THE COURSE «METHODS OF TEACHING THE UKRAINIAN LANGUAGE»

The organization of students' effective self-study work in the process of studying Ukrainian linguodidactics is an urgent didactic problem, taking into consideration modern educational realities. There were defined the conditions for the development of the educational potential of the future teacher of the Ukrainian language and literature: a purposeful

educational program, a high-quality educational process, educational and material resources of the university, the use of innovative teaching methods that contribute to the self-realization of the student's personality according to the individual trajectory of his professional development.

There were systematized and clarified the definitions of self-study work of the students majoring in philology within the course "Methods of Teaching the Ukrainian Language", described the types and forms of self-study work, proposed the methodology of its implementation in the classroom and outside, methodology of management and control was taken into consideration. The focus was made on self-study work as a modern progressive method of learning the Ukrainian language, its techniques and models based on fundamental and modern studies.

There were offered intensive forms of students' self-study work in the process of realization of the competence approach: computer simulations, business and role games, the analysis of concrete lesson situations, case studies, language didactic trainings, work with digital content (apps, presentations, etc.), performance of exercises, creative and research assignments, laboratory works, design, modeling, etc.

There were characterized tasks for students' classroom self-study work during lectures, practical and laboratory classes. There was substantiated their expediency, taking into account the specifics of educational conditions and competences, development of which underlies the relevant educational program.

Analysis of the main forms of students' extracurricular self-study work (acquaintance with the content of lecture material, literature review, preparation of reference notes, etc.), as well as classroom work, will increase activity of the student majoring in philology, development of his individual abilities, inclinations, best qualities of a highly qualified specialist. Successfully and systematically organized self-study work within the course "Methods of Teaching the Ukrainian Language" ensures the development of specific integral, general and professional competences according to the relevant educational program.

Key words: *linguodidactics, methods of teaching the Ukrainian language, language teacher, self-studywork, types, forms, methods of self-studywork, competence approach.*

Постановка проблеми. Формування засадничих загальних і фахових компетентностей майбутніх учителів-словесників, засвоєння теоретичного матеріалу і практичних навичок в освітньому просторі визначаються використанням системи концептуальних ідей, стратегій і тактик самостійної роботи у процесі вивчення української лінгводидактики. Сутність організації самостійної роботи здобувачів полягає у створенні сприятливих освітніх умов, формуванні потреби студента до постійного самовдосконалення, коли максимально реалізується його особистість як майбутнього учителя української мови й літератури, зокрема його фаховий, творчий, науково-дослідницький потенціал. Такими умовами є передусім зміцнення навчально-матеріальної бази й здійснення комп'ютеризації закладів вищої освіти (ЗВО), розроблення і впровадження інформаційних технологій, створення прогресивних освітніх програм, використання інноваційних і традиційних методів навчання, що сприяють розвитку, самоствердженню та самореалізації особистості студента (Національна доктрина, 2002).

Аналіз досліджень. Проблеми самостійної роботи здобувачів досліджували Н. Батечко, Н. Бойко, Г. Бутенко, В. Вертегел, С. Гончаренко, Л. Грицюк, Л. Журавська, Н. Калашник, О. Малихін Л. Онучак, Т. Симоненко, М. Сірук, К. Устименко, М. Шепель, І. Шимко Л. Шлеїна та ін., зокрема на рівні лінгводидактики початкової школи – І. Нагрибельна, загальноосвітньої школи – М. Пентилюк, І. Гайдаєнко, під час вивчення іноземної мови – М. Князян, підготовки майбутніх перекладачів – Л. Тархова, риторики – Н. Голуб та ін.

Функціонування безперервної мовно-мовленнєвої освіти забезпечується закладами загальної

середньої освіти (ЗСО), на початковому етапі якої опрацьовується пропедевтичний мовний та мовленнєвий матеріал (1–4 класи), що становить міцний фундамент для вивчення систематичного курсу української мови в основній школі (5–9 класи) і містить тісно пов'язані між собою мовні та мовленнєві теми; у старшій школі відбувається повторення, узагальнення, систематизація матеріалу, вивченого у 1–9 класах і спрямованого на формування усно-мовленнєвої компетенції. Виходячи із завдань реалізації стратегії мовної освіти, яка «сприяє розвитку високої мовної культури громадян, вихованню поваги до державної мови та мов національних меншин України, толерантності у ставленні до носіїв різних мов і культур» (Національна доктрина, 2002), зосереджуємо увагу на самостійній роботі майбутніх учителів-словесників із методики вивчення найбільш насиченого мовно-мовленнєвим багажем етапу української мови в основній школі, дотримуючись впровадження актуальних вимог – комплексних, нормативно-правових, науково-методичних і роз'яснювальних.

Зважаючи на наявність низки досліджень, спрямованих на організацію самостійної роботи майбутніх учителів-словесників у педагогічному ЗВО, спостерігаємо:

1) окремі недоліки, що стосуються планування викладачем самостійної роботи з методики навчання української мови, зокрема потребу в підвищенні цифрової компетентності викладачів і здобувачів для ширшого використання цифрових засобів навчання;

2) потребу врахування постійної тісної співпраці з досвідченими вчителями-практиками, учнями ЗСО (і не тільки під час педагогічної

практики) для розуміння здобувачами системних змін в освітній галузі, передусім у царині навчання словесності, виконання студентами наукових робіт, проведення педагогічного експерименту, що стосується впровадження в освітній процес прогресивних методик і технологій навчання української мови тощо;

3) упущення в організації перевірки досягнень із самостійної роботи студентів, критеріях її обліку й оцінювання, недосконалу фіксацію результатів, не завжди чітко оформлені рекомендації щодо посилення ефективності самостійної роботи здобувачів тощо.

Враховуючи зазначені застереження, вважаємо за доцільне зосередити увагу нашого дослідження на студіюванні актуальної проблеми української лінгводидактики – реалізації якісної, ефективної, керованої викладачем самостійної роботи майбутніх учителів-словесників у педагогічному ЗВО, яка передбачає чіткі критерії і результати.

Мета статті полягає в обґрунтуванні організації системної самостійної роботи майбутніх учителів-словесників із методики навчання української мови, шляхів забезпечення її результативності в контексті підвищення якості освітнього процесу і подальшого використання у фаховій діяльності в закладах загальної середньої освіти.

Досягнення мети статті потребує розв'язання таких завдань: проаналізувати дефініції та зміст понять «самостійна робота студента» із акцентуванням уваги на фахову спрямованість та засвоєння важливого освітнього компонента – «Методика навчання української мови»; визначити види і форми самостійної роботи в опрацюванні української лінгводидактики; запропонувати методику виконання самостійної роботи для засвоєння теоретичного мовно-мовленнєвого матеріалу та формування лінгводидактичних умінь і навичок, спрямовану на підвищення рівня освітнього потенціалу майбутніх учителів-словесників з урахуванням безпосереднього керування й контролю викладачем.

Виклад основного матеріалу. В умовах безперервного прогресивного розвитку суспільства обсяг інформації і знань, потрібних громадянам для продуктивного життя в соціумі, досить швидко зростає і змінюється. Важливо формувати в студентів-філологів ЗВО вміння самостійно безперервно навчатися, вдосконалювати фахові компетентності, орієнтуючись у стрімкому потоці різноманітної інформації. Це сприяє активізації освітньої діяльності здобувачів, постійному розвитку в них творчого мислення, активному формуванню навичок самостійної роботи з підручниками, словниками, довідковою літературою, інтернет-джерелами,

усвідомленню потреби пізнавати, досліджувати без допомоги і контролю сторонніх. Самостійність у навчанні є однією із характеристик, яка розвивається й реалізується за допомогою бажання студента знаходити пізнавальну інформацію, розуміти новий матеріал, засвоювати знання, формувати вміння. Відповідно, аналіз умов такого формування – одне із завдань педагогічної науки (Гончаренко, 1997: 297).

Поняття «самостійна робота» в різних джерелах має неоднакові дефініції, хоча їхній зміст схожий і взаємодоповнює розуміння цього багатомірного феномену. Самостійною вважається така робота, яку людина виконує без допомоги інших, але з дотриманням відповідного плану. Навчальну самостійну роботу студентів тлумачать як здобування знань шляхом самостійних занять, як засіб активізації пізнавальної діяльності, розвитку логічного мислення (Кочан, 2005: 243). Систематизуючи опрацьовані дефініції, самостійну роботу здобувача розуміємо як пізнавальну навчальну і наукову діяльність, яка спрямована на формування і/або вдосконалення його компетентностей відповідно до особистих та професійних інтересів і яка поряд з іншими видами і формами освітньої діяльності становить індивідуальну траєкторію його професійного розвитку. Самостійна робота майбутніх учителів-словесників із методики навчання української мови – це процес засвоєння знань із мови, педагогіки, психології, логіки і філософії, спрямований на вироблення інтегральної, загальних і фахових компетентностей, потрібних для навчання української мови і виховання ціннісних орієнтирів школярів, передусім любові до України, традицій і звичаїв, поваги до національної мови тощо.

Учені-лінгводидакти розглядають самостійну роботу як один із основних і прогресивних методів навчання української мови для ознайомлення, осмислення, вправлення, який використовується систематично. Дієвість кожного методу забезпечується низкою прийомів. Зокрема метод самостійної роботи передбачає використання таких прийомів: 1) ознайомлення з виучуваним матеріалом на теоретичному рівні; 2) вибір, визначення й застосування адекватних способів дій (шляхів, засобів), спрямованих на розв'язання завдання; 3) виконання операцій контролю за тим, чи розв'язується поставлене завдання, чи реалізуються вміння застосовувати набуті знання на практиці (Палихата, 2008: 255).

У сучасній українській лінгводидактиці О. Кучерук, услід за Е. Палихатою, віднесла самостійну роботу до системи методів навчання,

які активно функціонують у методиці навчання української мови. Моделями методу самостійної роботи виступають: з'ясування й усвідомлення мети і завдань самостійної навчально-пізнавальної діяльності; визначення способів досягнення мети самостійної роботи; самостійне виконання навчальних завдань; контроль за виконаною самостійною роботою; рефлексія самостійної навчально-пізнавальної діяльності; підведення підсумків самостійної роботи (Кучерук, 2011: 377). У 2007 році М. Пентилюк і Т. Окуневич продовжили дослідження методу самостійної роботи у публікації «Сучасний урок української мови» (Пентилюк, 2007).

Сучасна української лінгводидактика ґрунтується на еволюції методики навчання мови, де самостійна робота як метод розглядалася в ще 1890 року Яковом Миколаєвичем у статті «Про заняття тихі», в якій висвітлено питання методики організації самостійної роботи на заняттях з мови. Я. Миколаєвич визначив дидактичні засади «тихих» занять, завдання самостійної роботи (Миколаєвич, 1890: 58).

У 1918 році була опублікована книжка В. Мурського «Коротка граматики української мови», призначена для шкіл і самонавчання, що вважалася одним із найкращих підручників того часу для навчання української в середніх школах. Того самого 1918 року створена невеликого формату книжка для самонавчання «Самоучитель українського язика» Костянтина Мазепи, на титульній сторінці якої зазначено: «Простейший способ для самостоятельного изучения украинского разговорного языка. С приложением краткой фразеологии». Нижче – той самий текст українською мовою» (Яворська, 2004: 76). У 1927 році М. Грунський у співавторстві з Г. Сабалдиром написали «Українську граматику» із заувагою: «Порадник для самонавчання» (Яворська, 2004: 164). На дієвості методу самостійної роботи у 1930 році акцентував увагу А. Машкін. Він вважав, що суть самостійної роботи полягає в тому, що учні, одержавши завдання і потрібний для його виконання матеріал, цілком самостійно проводять його аналіз і роблять відповідні висновки. Учитель лише здійснює контроль за результатом виконання і в разі потреби консультує учнів. Метод самостійної роботи, на його думку, застосовується після виконання класних завдань (Яворська, 2004: 174).

Починаючи з 20-х–30-х років ХХ століття створювався фундамент дослідження методів навчання української мови. Упродовж десятиліть українська лінгводидактика збагачувалася багатьма методами навчання (до їх номенклатури,

за О. А Кучерук, належить 182 методи), серед яких важливе місце посідає метод самостійної роботи. Усвідомлюючи вимоги до самостійної роботи школярів, до їх самонавчання, ми зосереджуємо увагу на самостійній роботі студентів-філологів як майбутніх учителів української мови, які мають розуміти її актуальність у майбутній професійній діяльності.

Самостійну роботу студентів із методики навчання української мови розуміємо як низку видів індивідуальної та колективної навчальної діяльності, що здійснюється під час виконання аудиторної (лекції, практично-семінарські і лабораторні заняття) і позааудиторної роботи (виконання домашніх та індивідуальних навчально-дослідних завдань, наукових робіт; підготовка рефератів, виступів на науково-практичних конференціях, матеріалів педагогічної практики тощо) за завданнями викладача й під його керівництвом (консультації, пояснення, контроль тощо). Реалізація цих настанов вимагає від студентів активної розумової діяльності, самостійного виконання запропонованих викладачем пізнавальних вправ, застосування при цьому раніше засвоєних знань.

Самостійну роботу здобувачі виконують під час підготовки до сприймання лекційного матеріалу, у процесі вивчення нового матеріалу на практичних і лабораторних заняттях, а також у позааудиторний час – закріплення, повторення, узагальнення і систематизації вивченого. Самостійна робота тісно пов'язана з розвитком і підвищенням пізнавальної активності студентів, рівнем їхньої самостійності.

Самостійна робота студентів із методики навчання української мови підпорядковується вимогам нормативно-правових, науково-методичних документів, навчальним і робочим планам, змісту підручників із лінгводидактики для педагогічних закладів освіти, програмі з української мови, побудові шкільних підручників з української мови, методичних посібників тощо. Самоосвіта майбутнього вчителя-словесника – це постійне навчання, збагачення лінгводидактичними знаннями, це безперервне вдосконалення умінь і навичок на основі здобутих знань, це наполеглива творча праця, безкінечний пошук нових методів, використання інтерактивних технологій, цілісних методик.

Основне завдання організації самостійної роботи майбутніх учителів-словесників полягає у створенні дидактичних умов розвитку інтелекту й мислення на заняттях із методики навчання української мови і в позааудиторний час. Викладач зосереджує увагу на такій пізна-

вальної активності студента, яка спонукає його формувати власні роздуми, бажання поглибити знання, зацікавлює, виробляє особливий інтерес до навчання. Найбільш дієвими, на наш погляд, формами аудиторної самостійної роботи студентів в умовах реалізації компетентнісного підходу є: комп'ютерні симуляції, що імітують реальні умови, ділові і рольові ігри, розбір конкретних поурочних ситуацій, що поглиблюють знання (кейс-стаді, або метод ситуаційного аналізу), лінгводидактичні тренінги, робота з підручниками, навчальними посібниками, дидактичними матеріалами, комп'ютерними програмами й застосунками, виконання вправ, творчих і дослідницьких завдань, лабораторних робіт, самостійних спостережень, формулювання професійних висновків на цій основі, конструювання, моделювання тощо.

Аудиторна самостійна робота здобувачів із методики навчання української мови виконується на лекційних, практичних, семінарських, лабораторних заняттях за завданнями викладача й під його керівництвом. Під час проведення лекцій із лінгводидактики студенти-філологи самостійно виконують такі завдання:

1) аналізують вимоги програми з української мови до вивчення мовної чи мовленнєвої теми, запропоновану на лекції;

2) складають план почутої лекції, виголошеної викладачем;

3) будують схему / таблицю з висвітленими в лекції методами, прийомами і засобами, що використовуються під час вивчення дотичної теми в ЗЗСО;

4) коментують психологічні і вікові особливості школярів, що впливають на сприймання і засвоєння матеріалу, який висвітлюється в лекції;

5) роблять висновок про відповідність наповнення підручника (враховуючи теоретичний мовний та мовленнєвий матеріал; таблиці, схеми, QR-коди тощо, які структурують інформацію для полегшення її запам'ятовування; методичну якість завдань і спрямування вправ; наявність ілюстрацій, малюнків, що спонукають до виконання тренувальних чи завершальних вправ, творчих завдань) та вимогам програми;

6) з'ясовують міру і ступінь готовності учня до сприймання матеріалу з урахуванням вивченого в попередніх класах.

На практичних і семінарських заняттях пропонуємо такі завдання для виконання самостійної роботи здобувачами: 1) скласти алгоритм вивчення мовного чи мовленнєвого матеріалу; 2) запропонувати систему вправ для вивчення теми; 3) розробити систему завдань для певного виду вправ; 4) проаналізувати види наочності, які

доречно використати на уроках із мови; 5) спланувати форми позакласної роботи, що сприятимуть поглибленню засвоєння мовного чи мовленнєвого матеріалу; 6) спроектувати у плані кабінету української мови компонент, наповнення, дидактичний матеріал якого (цифрові ресурси, роздавальний матеріал, таблиці тощо) зможе сприяти інтенсивному засвоєнню лінгвістичних знань і формуванню відповідних умінь; 8) самостійно підібрати обладнання кабінету української мови, що сприятиме, на думку студентів, полегшенню учительської праці на уроках і в позаурочний час та підвищенню якості навчання школярів тощо.

Під час самостійної роботи на лабораторних заняттях із методики навчання української мови студенти-філологи виконують такі завдання:

1) укласти робочу навчальну програму / календарно-тематичне планування за обраною модельною програмою з української мови;

2) побудувати конспект уроку вивчення програмової теми за відповідною схемою залежно від його типу;

3) підготувати зміст фактичного мовного матеріалу, з яким учитель ознайомить учнів на уроці під час вивчення теми;

4) оформити таблицю для вивчення мовного матеріалу на уроці;

5) створити систему вправ і завдань для вивчення мовної теми;

6) підібрати дидактичний матеріал і оформити його на роздавальних картках;

7) до попередньо підбраного зображення (світлина, ілюстрація, малюнок тощо) побудувати завдання, які передбачають створення учнями усного чи письмового висловлювання й виконання мовного завдання за ним;

8) організувати бесіду або дискусію для актуалізації опорних знань на уроці;

9) підготувати пояснення вчителя відомостей із теми, що вивчається;

10) створити підсумкову бесіду за вивченим матеріалом тощо.

Позааудиторна самостійна робота передбачає сплановану навчальну, навчально-дослідну, науково-дослідну діяльність здобувачів і виконується за завданнями й методичним супроводом викладача, з обов'язковою її перевіркою та корегуванням. Основними формами позааудиторної самостійної роботи є: самостійне ознайомлення із запропонованим викладачем лекційним матеріалом; реферативний огляд джерел із лінгводидактичної теми; підготовка опорних конспектів, попередньо визначених викладачем; пошук інформації з лекційної теми для подальшого представлення її

у вигляді проєкту, доповіді, презентації; виконання аудиторних і позааудиторних контрольних робіт; укладання кросвордів, схем, моделей; підготовка до екзаменів; дослідна робота у межах школи; опис досліджень (констатувальних, формувальних, контрольних), підготовка до участі в студентській науково-практичній конференції тощо.

Основне завдання викладача в організації самостійної роботи – це підвищення активності студента-філолога, розвиток його індивідуальних здібностей, інтересів, формування компетентностей і якостей майбутнього конкурентоздатного педагога-словесника. Для реалізації цих завдань самостійну навчальну роботу студентів поділяють на підготовчу (ознайомлення з навчально-методичним комплексом, наприклад, на платформі «Мудл», робочою програмою з методики навчання української мови, зокрема силабусом, структурою курсу, критеріями оцінювання, рекомендованою літературою, підручниками й посібниками тощо); тренувальну – виконання практичних завдань, проєктів (формування відповідних компетентностей); узагальнювальну (удосконалення вмінь і навичок), діагностичну – самостійна перевірка або перевірка спільно з викладачем виконаної самостійної роботи. Усі види самостійної роботи із методики навчання української мови переважно індивідуальні. Групові види завдань, покликані розвивати роботу в команді, все одно передбачають реалізацію індивідуального, самостійного в спільному проєкті. Ефективність самостійної роботи залежить від її ретельного планування викладачем, добирання завдань відповідно до запитів та індивідуальної траєкторії професійного розвитку здобувача, укладання систем вправ і завдань, пояснення

вимог до їх виконання, критеріїв оцінювання, супровід і контроль збоку викладача самостійної аудиторної й позааудиторної роботи.

Самостійна робота майбутнього педагога-словесника відбувається в академічному середовищі, в аудиторіях, методичних кабінетах, хабах, лабораторіях (лекції, практичні, лабораторні заняття, практикуми) та поза університетом (індивідуальні навчально-дослідні завдання, контрольні роботи, підготовка індивідуальних та групових проєктів, кейсів, робота з підручником, лекційним матеріалом, курсові, бакалаврські, магістерські роботи тощо). Великої значущості в організації самостійної роботи здобувача набуває самонавчання.

Висновки. Отже, самостійна робота майбутніх учителів-словесників із опертям на їхні пізнавальний інтерес та мотивованість має важливе значення у процесі професійного становлення, зокрема в опрацювання методики навчання української мови. Зорієнтованість в механізмах оновлення гуманітарного напрямку в закладах загальної середньої освіти, усвідомлення освітніх потреб учнів спонукають здобувачів до постійного професійного самовдосконалення, формування досвіду практичної роботи. Системна, раціонально організована самостійна робота майбутніх учителів-словесників сприяє оволодінню ними методиками і технологіями вивчення всіх мовних розділів, розвитку зв'язного мовлення, виробленню низки важливих фахових компетентностей, передусім здатності самостійного опрацювання теоретичного і розроблення практичного матеріалу з лінгводидактики.

Перспективи подальших досліджень становить аналіз та опис цифрових технологій в організації самостійної роботи майбутніх учителів-словесників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 366 с.
2. Кочан М. І., Захлюпана М. Н. Словник-довідник з методики викладання української мови. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. 306 с.
3. Кучерук О. А. Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 420 с.
4. Миколаєвич Я. Про заняття тихи дєтвори вь одно-клясовыхь школахь народныхь. *Учитель* (1890). С. 93–97.
5. Національна доктрина розвитку освіти: Затверджено Указом Президента України від 17 квітня 2002 року. № 347 / 2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>
6. Палихата Е. Я. Самостійна робота як метод навчання української мови. Теоретична і дидактична філологія. *Збірник наукових праць*. Випуск 5. Київ : Міленіум, 2008. 314 с.
7. Пентиліук М. І., Окуневич Т. Г. Сучасний урок української мови. Х. : Основа, 2007. 176 с.
8. Яворська С. Т. Становлення і розвиток методики навчання української мови як науки в середній школі. Книга 1. (XVI ст. – 20-ті роки XX ст. Слов'янськ : Канцлер, 2004. 250 с.

REFERENCES

1. Honcharenko S. U. *Ukrayinskyu pelahohichnyy slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv : Lybid, 1997. 366 s. [in Ukrainian].
2. Kochan M. I., Zakhlypana M. N. *Slovyk-dovidnyk z metodyky vykladannia ukrayinskoyi movy* [Dictionary-reference book on methods of teaching the Ukrainian language]. Lviv : Vydavnychy zentr LNU im. Ivana Franka, 2005. 306 s. [in Ukrainian].

3. Kucheruk O. A. Systema metodiv navchannia ukrayinskoyi movy v osnovniy shkoli: teoriya i praktyka [The system of methods of teaching the Ukrainian language in primary school: theory and practice]: monohrafiya. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2011. 420 s. [in Ukrainian].
4. Mykolaievych Yakiv. «Pro zaniatia tykhy ditvory v odno-kliasovykh shkolakh narodnykh». Uchytel 6 (1890). S. 93–97. [in Ukrainian].
5. Natsionalna doktryna rozvytkuosvity [National doctrine of education development]: zatverdzheno Ukazom Prezidenta Ukrayiny vid 17 kvitna 2002 roku. № 347 / 2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> [in Ukrainian].
6. Palykhata E. Y. Samostiyna robota yak metod navchannia ukrayinskoyi movy. Teoretychna I dydaktychna filolohiya [Independent work as a method of teaching the Ukrainian language. Theoretical and didactic philology]. Zbirnyk naukovykh praz. Vypusk 5. Kyiv: Milenium, 2008. 314 s. [in Ukrainian].
7. Pentyluk M. I., Okunevych T. H. Suchasnyy urok ukrayinskoyi movy [Modern lesson of the Ukrainian language]. H. : Osnova, 2007. 176 s. [in Ukrainian].
8. Yavorsrka S. T. Stanovlennia i rozvytok metodyky navchannia ukrayinskoyi movy yak nauky v seredniy shkoli [Formation and development of methods of teaching Ukrainian as a science in high school]. Knyha 1. (XVI st. – 20-tiroky XX st. Slovyanck : Kantsler, 2004. 250 s. [in Ukrainian].

ГЕНДЕРНО-РОЛЬОВІ ВЗАЄМВІДНОСИНИ ВНУТРІШНІХ ТА ЗОВНІШНІХ УЗГОДЖЕНОСТЕЙ ЧОЛОВІКА І ЖІНКИ В СОЦІОКУЛЬТУРНО-ПРАВОВОМУ ПОЛІ.....	206
Ольга ЛЯШЕНКО СИНЕРГЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ІНСТРУМЕНТАЛІСТІВ В УНІВЕРСИТЕТІ.....	213
Yanina MARYANKO, Mariia OHRENICH, Svitlana LAZARCHUK TO THE ISSUE OF INCLUSIVE HIGHER EDUCATION.....	220
Оксана МИХАЙЛЕНКО ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ОНЛАЙН-РЕСУРСІВ ТА МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ РОЗУМІННЯ ТЕКСТУ УЧНЯМИ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ ТА ІНТЕЛЕКТУ.....	226
Нармина Сейфали кызы МИРЗАЛИЕВА РОЛЬ СОЦИАЛЬНЫХ ФАКТОРОВ В СЕМЕЙНОМ ВОСПИТАНИИ ПОДРОСТКОВ.....	232
Світлана НАГОРНЯК СКРАЙБІНГ ЯК ПРОДУКТИВНИЙ ТА ІНТЕРАКТИВНИЙ ЗАСІБ ДЛЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЇ.....	238
Руслана НАЙДА РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В МЕТОДИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО В ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕДЖІ.....	246
Olga NIKOLAIEENKO, Tetiana USHATA USING HYBRID LEARNING STRATEGY FOR TEACHING ENGLISH TO STUDENTS ON THE PHILOLOGY AND OTHER SPECIALITISTS AT UNIVERSITY: EFFICIENCY AND KEY COMPONENTS.....	253
Елеонора ПАЛИХАТА, Ольга ПЕТРИШИНА ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-СЛОВЕСНИКІВ ІЗ КУРСУ «МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ».....	258
Катерина ПАСИНЧУК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЯК ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОПЕРАТИВНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ.....	265
Оксана ПАСЬКО, Наталія БОНДАРЕНКО ПРОЄКТУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ СИСТЕМ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....	271
Олена ПЕРЕВЕРЗЄВА ЕТАПИ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	277
Марина ПЕТРЕНКО ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ВИКЛИКИ.....	283
Тетяна ПОЛУХТОВИЧ, Ольга КАЛЕНЮК ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКІСНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ.....	290
Ольга ПОСУДІЄВСЬКА, Олександра БУДІЛОВА ПІДХІД CLIL (ПРЕДМЕТНО-МОВНОГО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ) ДО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: ОЦІНКИ ЗАРУБІЖНИХ ФАХІВЦІВ.....	295
Тетяна ПРИБОРА РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	301
Лариса РУБАН РОЛЬ КОЛИСКОВОЇ ПІСНІ У ДУХОВНОМУ ВИХОВАННІ ДИТИНИ.....	307